

ΟΜΙΛΟΣ ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΩΝ ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

2^ο Κριτήριο στα Αρχαία Ελληνικά (*)

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΔΙΔΑΓΜΕΝΟΥ

ΚΕΙΜΕΝΟΥ

A) 1. Σ (Ζεύς οὔν δείσας περὶ τῷ γένει ἡμῶν μὴ ἀπόλοιτο πᾶν, Ἑρμῆν πέμπει ἄγοντα εἰς ἀνθρώπους αἰδῶ τε καὶ δίκην)

2. Λ (Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἄνθρωπος θείας μετέσχε μοίρας)

3. Λ (καὶ ἡ δημιουργικὴ τέχνη αὐτοῖς πρὸς μὲν τροφήν ἰκανὴ βοηθὸς ἦν, πρὸς δὲ τὸν τῶν θηρίων πόλεμον ἐνδεής)

4. Λ (Ὡσπερ γὰρ καὶ τελεωθεὶς βέλτιστον τῶν ζῴων ἄνθρωπός ἐστιν, οὕτω καὶ χωρισθεὶς νόμου καὶ δίκης χείριστον πάντων)

5. Σ (Φύσει μὲν οὔν ἡ ὁρμὴ ἐν πᾶσιν ἐπὶ τὴν τοιαύτην κοινωνίαν [:τὴν πόλιν])

B1) α. Αποφασιστικό ρόλο, για να μπορέσει να εξελιχθεί ο άνθρωπος και να ξεφύγει από την ζωώδη κατάσταση, είναι η σχέση που θα αναπτύξει με τον θεσμό της δικαιοσύνης. Συγκεκριμένα, ο Αριστοτέλης αναφέρει ότι, όταν είναι ισχυρή η σχέση του με την δικαιοσύνη και τον νόμο, τότε γίνεται το τελειότερο από όλα τα όντα. Μέσα στην λέξη «τελεωθεὶς», περιλαμβάνεται ο όρος «τέλος». Με τον όρο τέλος ο Αριστοτέλης δηλώνει τον απώτερο σκοπό, τον λόγο, μιας σειράς ενεργειών ή την ολοκληρωμένη μορφή προς την πραγμάτωση της οποίας τείνει ένα ον. Έτσι, το τέλος δεν είναι αποτελεῖωμα αλλά τελείωση, ολοκλήρωση. Ο άνθρωπος τελειοῦται, όταν ολοκληρώσει τη σωματική και πνευματική του ανάπτυξη και φτάσει στην πληρότητα των δυνατοτήτων του. Τότε μόνο μπορεί να πετύχει την ευτυχία. Ἡθικά Μεγάλα, 1.4.5, 1185a1-4: «Αφού, πάλι, η ευτυχία είναι τέλειο αγαθὸ και τελικός στόχος, δεν πρέπει να μας διαφεύγει ὅτι και ο άνθρωπος που θα την ἔχει θα εἶναι τέλειος-ολοκληρωμένος (την ευτυχία δεν θα την ἔχει ἕνα παιδί, οὔτε ὑπάρχει παιδί ευτυχισμένο, ἀλλὰ θα την ἔχει ο ἐνήλικος, για τον λόγο ὅτι αὐτός εἶναι ολοκληρωμένος ἄνθρωπος)» Ασφαλῶς και δεν ἀποστερεῖ ο Αριστοτέλης τη δυνατότητα της ευτυχίας ἀπὸ το παιδί· δεν λέει πως δεν ὑπάρχουν παιδιά ευτυχισμένα! Αὐτὸ που ο φιλόσοφος ἀρνεῖται στην παιδικὴ ηλικία εἶναι ἡ

ευτυχία στην ολοκληρωμένη της μορφή, η ευτυχία ενός ενήλικου· αυτήν και μόνο αυτήν δεν μπορούν να έχουν τα παιδιά.

Αντίθετα, όταν αυτή η σχέση σπάει, τότε καταντά το χειρότερο από όλα τα πλάσματα, ακριβώς γιατί διαθέτει όπλα, με σημαντικότερο την λογική, τα οποία είτε μπορούν να τον ολοκληρώσουν, αν τα διαχειριστεί με αρετή και φρόνηση, είτε να τον εξαχρειώσουν, αν τα χρησιμοποιήσει με επιβλαβή τρόπο. Πρέπει να σημειωθεί εδώ ότι η φρόνηση συνιστά τη διανοητική ικανότητα του ανθρώπου στο σύνολό της. Ο όρος, δηλαδή, δεν έχει την ειδική σημασία της πρακτικής σοφίας, της ικανότητας να παίρνει ο άνθρωπος τις σωστές αποφάσεις σε καθημερινά συμβάντα της ζωής του. Γι' αυτό χαρακτηρίζει την αδικία που διαθέτει όπλα «χαλεπωτάτη», επαχθή. Για να τονίσει την σημασία της δικαιοσύνης ως βασικής αρετής, κάνει μία εξ αντιθέτου ανάλυση των συνεπειών της αδικίας. Έτσι, ο άνθρωπος που θα απαρνηθεί την σχέση του με τον νόμο γίνεται το πιο ασεβές ον απέναντι στους θεούς (ανοσιώτατον), το πιο κτηνώδες απέναντι στους συνανθρώπους του (αγριώτατον) και το πιο αχαλίνωτο όσον αφορά τα βασικά του ένστικτα, δηλαδή στο φαγητό και στις ερωτικές απολαύσεις. Με αυτήν την συλλογιστική καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η δικαιοσύνη είναι η ανώτατη πολιτική αρετή, που κρατάει ισχυρούς τους συνεκτικούς δεσμούς μέσα στην κοινωνία και εξυψώνει ηθικά τον άνθρωπο, γιατί τον μαθαίνει να σέβεται αυτούς τους δεσμούς και να έχει αίσθηση του δικαίου.

B1) β. **α) Αναλογία:** Ὡσπερ γὰρ καὶ τελεωθεὶς βέλτιστον τῶν ζῶων ἄνθρωπός ἐστιν, οὕτω καὶ χωρισθεὶς νόμου καὶ δίκης χείριστον πάντων.

β) Προσωποποίηση: Χαλεπωτάτη γὰρ ἀδικία ἔχουσα ὄπλα.

B2)α. 1) β 3) Δ 4) Α 5) Γ 7) Ε

B2)β. Λ, Σ, Λ, Σ, Λ

B 3) Προχθές μαζευτήκαμε στο σπίτι της θείας, για να γιορτάσουμε τα γενέθλιά της.

Δεν είναι συνετό για κάποιον να νομίζει ότι τα ξέρει όλα.

Είναι πολλά τα ιστορικά παραδείγματα που επιβεβαιώνουν ότι οι πολιτικοί διαφθείρονται, όταν αναλάβουν θέσεις εξουσίας.

Τα κύματα χτυπούσαν με απίστευτη ορμή την προκυμαία.

Ο δικαστής ανήγγειλε την αναβολή της δίκης επί αόριστον λόγω απουσίας βασικών μαρτύρων.

➤ Β 4)α. Τα «δώρα» του Προμηθέα καθιστούν τον άνθρωπο ικανό να επεμβαίνει στη φύση, να προσπαθεί να την αλλάξει και να καλυτερέψει τη ζωή του. Ο Προμηθέας έδωσε στον άνθρωπο τη δυνατότητα όχι απλώς να επιβιώσει, αλλά και να διαφοροποιηθεί από τους άλλους ζωικούς οργανισμούς, δημιουργώντας θεμελιώδεις μορφές πολιτισμού, «*πρώτον μὲν... τροφὰς ἤϊρετο.*» Η σειρά με την οποία αναφέρονται οι πολιτισμικές κατακτήσεις του ανθρώπου δεν είναι χρονική αλλά **αξιολογική, κατιούσας κλίμακας**. Έτσι, προτάσσονται η θρησκεία και η γλώσσα (πνευματικός πολιτισμός) και ακολουθούν κατασκευές και επινοήσεις για την ικανοποίηση των βιοτικών αναγκών του ανθρώπου (υλικός πολιτισμός).

Η πρώτη κατάκτηση, λοιπόν, του ανθρώπου είναι η ανάπτυξη θρησκείας. Ο άνθρωπος ένιωσε την ανάγκη να πιστέψει σε κάτι ανώτερο και να το λατρεύει ως προστάτη του και γι' αυτό του αφιέρωσε ναούς και αγάλματα. Στον πνευματικό πολιτισμό εντάσσεται και η **γλώσσα**, η οποία δημιουργείται κατά την εξέλιξη του ανθρώπινου πολιτισμού και του επιτρέπει να εκφράζει τις σκέψεις του και να επικοινωνεί με τους συνανθρώπους του. Τέλος, η ανάγκη του ανθρώπου να αντιμετωπίσει τις δυσκολίες της φύσης (πχ. τα άγρια θηρία), να προστατευτεί από τις καιρικές συνθήκες και να καλύψει τις βιοτικές του ανάγκες οδήγησε στη γένεση του υλικού-τεχνικού πολιτισμού. Έτσι, από τη μία επινόησε και κατασκεύασε κατοικίες, ρούχα, υποδήματα και στρωσίδια, και από την άλλη εξασφάλιζε τη διατροφή του, προσπορίζοντάς την από τα εκάστοτε και κατά τόπους αυτοφυή προϊόντα.

Β 4) β. Εδώ η λέξη «*μοῖρα*» έχει την πρώτη της σημασία: **μέρος, μερίδιο**. Με την έκφραση **θεία μοῖρα** ο Πρωταγόρας αναφέρεται στη φωτιά και την έλλογη ικανότητα της χρήσης της (*ἔμπυρος τέχνη*), που ο άνθρωπος είχε πάρει από τους θεούς Ἡφαιστο και Αθηνά.

Υπονοείται η αρχαιοελληνική αντίληψη ότι η –ανεξήγητη κατά τα άλλα– ανθρώπινη λογικότητα ανάγεται στον θεό ή είναι ο θεός μέσα μας. Μια τέτοια αναγωγή κάνει ο Πλάτων: «*Πρέπει όμως να καταλάβουμε ότι το κυρίαρχο είδος της ψυχής, που δώρισε ο Θεός στον καθένα μας, είναι ένας δαίμων. Είναι αυτό που, όπως είπαμε, κατοικεί στην κορυφή του σώματος και μας ανυψώνει από*

τη Γη προς τον συγγενικό μας ουρανό, γιατί η αλήθεια είναι ότι είμαστε φυτά όχι της Γης αλλά του ουρανού» (Τίμαιος 90a, μετάφραση Β. Κάλφας). Ο Αριστοτέλης υποστηρίζει: «Μπορούμε, δηλαδή, να πούμε ότι κινεί τα πάντα μέσα μας ένας θεός εσωτερικός. Και του λογικού στοιχείου ακόμα, αρχή δεν είναι το λογικό στοιχείο, αλλά κάτι ανώτερο. Τι άλλο, λοιπόν, θα είναι ανώτερο και από την επιστήμη και από τον νου, παρά ο θεός;» (Ἠθικά Εὐδήμια 1248a26-29, μετάφραση Β. Μπετσάκος). (Φάκελος Υλικού, σελ. 61)

Στο πλαίσιο του μύθου η φωτιά αποτελεί το **θεικό** μερίδιο που είχαν την τύχη, χάρη στην παρέμβαση του Προμηθέα, να λάβουν οι άνθρωποι. **Είναι θεικό**

α)γιατί το κατείχαν ως τότε μόνο οι θεοί,

β)γιατί οι άνθρωποι το απέκτησαν με θεική παρέμβαση του Προμηθέα,

γ)γιατί, επιτρέποντας στον άνθρωπο να αναπτύξει πολιτισμό, του επέτρεψε κατά συνέπεια να αναγνωρίσει την ύπαρξη των θεών.

Η πρώτη, με την έννοια της κορυφαίας, και άμεση συνέπεια του δώρου της φωτιάς, σύμφωνα με τον Πρωταγόρα, είναι ακριβώς η εμφάνιση της θρησκείας. (Φιλοσοφικός Λόγος, σελ. 73)

Η φωτιά αλλά και οι τεχνικές γνώσεις, η «έντεχνος σοφία», επέτρεψαν στον άνθρωπο να δημιουργήσει τεχνικό πολιτισμό, μεταβάλλοντας την όψη της φύσης, κατά κάποιο τρόπο σαν δημιουργός-θεός. Η μεταμορφωτική δύναμη του στοιχείου της φωτιάς θεωρούνταν αποκλειστικό κτήμα των θεών, δηλαδή στοιχείο της θεικής ουσίας και ένα από τα μυστικά της δύναμής τους. Η έννοια της φωτιάς ως δυναμογόνου φυσικού στοιχείου απασχολεί ήδη τον Ηράκλειτο (*αείζων πυρ*).

Ανάλογη αντίληψη με τον Πρωταγόρα για την θεικότητα εκφράζει και ο Καντ στο παράλληλο κείμενο. Συγκεκριμένα ο Καντ θεωρεί ότι ο Θεός είναι η Αρχή του κόσμου βάσει της οποίας ρυθμίζονται και δρομολογούνται όλες οι εγκόσμιες υποθέσεις, μέσα στις οποίες συγκαταλέγεται και ο άνθρωπος. Ο Θεός δεν έδωσε στον άνθρωπο την δυνατότητα της έλλογης σκέψης τυχαία (Η βασική ιδέα του θα είναι ... με έναν συγκεκριμένο τρόπο). Ο απώτερος σκοπός του ήταν να είναι το μόνο ον που θα αναγνωρίσει την ύπαρξη του και θα τον

πιστέψει ως Δημιουργό και τον κόσμο ως δημιούργημά του. Επομένως, προόριζε για τον άνθρωπο μία προνομιακή θέση στον κόσμο, δίνοντάς του αυτήν την ιδιότητα (Αυτός ο συγκεκριμένος τρόπος ... ως δημιουργό). Ο Καντ καταλήγει στο συμπέρασμα ότι μόνο αν ερμηνεύσουμε έτσι τον Θεό θα μπορέσουμε να ζήσουμε ως ολοκληρωμένοι άνθρωποι (Μόνο αν δεχτούμε ... άνθρωποι με αγαθά).

Και οι δύο διανοητές, επομένως, αποδίδουν την λογική ικανότητα του ανθρώπου σε μία ανώτερη δύναμη που βοηθά τον άνθρωπο να ξεφύγει απ' την ζώωδη κατάσταση. Εξαιτίας αυτής της δύναμης οι άνθρωποι νιώθουν την ανάγκη να λατρέψουν τον Δημιουργό τους κι έτσι φτιάχνουν θρησκείες.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΑΔΙΔΑΚΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Γ1) ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

-Λοιπόν ας προσπαθήσω να απολογηθώ σε εσάς πιο πειστικά από όσο στους δικαστές μου. Εγώ λοιπόν, Σιμμία και Κέβη , αν δεν πίστευα πρώτα – πρώτα ότι θα πάω σε άλλους θεούς και σοφούς και καλούς κι έπειτα σε ανθρώπους που πέθαναν καλύτερους από τους εδώ , θα είχα άδικο να μην αγανακτώ για τον θάνατό μου . Τώρα όμως να ξέρετε καλά ότι ελπίζω να πάω κοντά σε καλούς άντρες , κι αυτό βέβαια δε θα το ισχυριζόμουν έντονα , αλλά για το ότι θα πάω κοντά σε πολύ καλούς αφέντες θεούς , να ξέρετε καλά ότι αυτό θα το ισχυριστώ περισσότερο από οτιδήποτε άλλο .

2) Ο Σωκράτης στο απόσπασμα από τον Πλατωνικό διάλογο Φαίδων προβαίνει σε μια νέα «απολογία» , αυτή την φορά μπροστά στους μαθητές του. Απαριθμεί τους λόγους για τους οποίους περιφρονεί τον θάνατο και δεν τον φοβάται. Αρχικά θεωρεί ότι θα πάει μετά θάνατον σε άλλους θεούς σοφούς και καλούς (πρώτον μὲν παρά θεούς άλλους σοφούς τε και αγαθούς). Έπειτα πιστεύει πως θα πάει κοντά και σε ανθρώπους που έχουν πεθάνει και είναι καλύτεροι από τους εδώ , δηλαδή τους ζωντανούς (έπειτα καί παρ' ανθρώπους τετελευτηκότας αμείνους τῶν ἐνθάδε). Είναι μάλιστα βέβαιος για αυτόν του τον ισχυρισμό και κυρίως σε ό,τι αφορά τους πολύ καλούς θεούς (ὅτι μὲντοι παρά θεούς δεσπότας ....καί τοῦτο). Τέλος ο φιλόσοφος τρέφει ελπίδες (εὐελπῖς

είμι) ότι για όσους έχουν πεθάνει κι έχουν πράξει το καλό τους περιμένει στην άλλη ζωή κάτι πολύ καλύτερο σε αντίθεση με όσους έχουν κάνει το κακό , όπως λέγεται άλλωστε κι από παλιά (είναι τι τοῖς τετελευτηκόσι ....ἢ τοῖς κακοῖς).

3)α) τοῦ δικαστοῦ , ὧ δέσποτα

β) σοφῶς , μάλλον εὐελπῖς

γ) ἔ

δ) τετελευτηκότας (τελαυτάω/ῶ) – α τάξη – τελεύτα

ἠδίκουν(ἀδικέω/ῶ)- β τάξη - ἀδίκει

ἢ εναλλακτικά: ἀγανακτῶν (ἀγανακτέω/ῶ) – β τάξη - ἀγανάκτει

ε) ἀπήεις & ἀπήεισθα , μεταδόσθαι , οὔσι

4)α) τῷ θανάτῳ : δοτική της αιτίας στο οὐκ ἀγανακτῶν

τῶν τοιοῦτων : γενική διαιρετική στο τι

ταύτην : ομοιόπτωτος κατηγορηματικός προσδιορισμός στο την διάνοιαν

β) τῶν ἐνθάδε : γενική συγκριτική ἀπό το ἀμείνους

ἢ τοὺς ἐνθάδε

γ) Υπόθεση : εἰ μὴ ὦμην

Απόδοση: ἠδίκουν ἄν

Εἶδος : Το μη πραγματικό

Μετατροπή : εἰ μὴ οἰοίμην - ἠδίκουν

δ) τοῖς τετελευτηκόσι : ἐνάρθρη ἐπιθετική μετοχή

Ανάλυση : τούτοις , οἱ τετελευτήκασι

- «Το παρόν κριτήριο εξέτασης συντάχθηκε ἀπὸ τὴν ομάδα διδασκόντων τοῦ Τομέα **Ἀρχαίων** τοῦ Φροντιστηρίου **αξία** καὶ ἀποτελεῖ πνευματικὴ τοῦς ἰδιοκτησία. Ἡ χρῆση τοῦ ἐκτὸς Φροντιστηρίου ἐπιτρέπεται μόνον γιὰ ἐκπαιδευτικούς σκοπούς. Οποιαδήποτε ἄλλη χρῆση ἢ ἀναπαραγωγή χωρὶς ἄδεια μπορεῖ νὰ ἐπιφέρει τὶς προβλεπόμενες ἀπὸ τὸν Νόμο κυρώσεις.»